

# Siyasi-hüquqi islahatların insan hüquqlarının müdafiəsinə təsiri

**Əsasları Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan demokratik dövlət quruculuğu prosesi hazırda Onun dövlətçilik ənənələrinin davamçısı olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilir. Onun rəhbərliyi altında regional əhəmiyyət kəsb edən böyük enerji və nəqliyyat-kommunikasiya infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi layihələri, regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramları həyata keçirilir, liberal bazar münasibətlərinə keçidlə əlaqədar sahibkarlığın fəallaşması müşahidə olunur.**

Prezidentin iqtisadi siyasət xəttinin əsas məqsədi iqtisadi inkişaf templərini daha da artırmaq, sosial-iqtisadi islahatları sürətləndirmək xarici ölkələrlə iqtisadi əməkdaşlığı daha da dərinləşdirmək, yeni texnologiyaların ölkəmizə gətirilməsi ilə onun müasirləşməsinə nail olmaq və bu inkişafa mane ola biləcək amilləri aradan qaldırmaqdır.

İqtisadiyyatın sürətli inkişafı, eyni zamanda, mülki və iqtisadi mübahisələrin sayının artmasına, institusional dəyişikliklərin dərinləşməsinə gətirib çıxarır. İqtisadi islahatlar prosesində yaranan yeni mülkiyyət münasibətlərinin tənzimlənməsi və mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi hüquq sisteminin də təkmilləşdirilməsinə tələb edir.

Azərbaycan Prezidenti hüquq sisteminin və ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə bir sıra mühüm təşəbbüslərlə çıxış edir. Qanunvericilik və institusional islahatlar daha da dərinləşdirilir. Praktik tədbirlərin dairəsi isə genişləndirilir. Ədalət mühakiməsinin inkişafında keyfiyyətə yeni dəyişikliklər baş verir.

Bu məqsədlə məhkəmə fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üzrə Azərbaycan-Avropa Şurası birgə işçi qrupu yaradılmışdır, hakimlərin müstəqilliyi, seçilməsi, təyin edilməsi, ixtisasının artırılması və fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi məsələlərinə dair müvafiq Fəaliyyət Planı hazırlanır. Avropa Şurası ekspertlərinin iştirakı ilə bir sıra normativ-hüquqi sənədlər hazırlanır, məhkəmələrin işinin təkmilləşdirilməsi və onun beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması məqsədilə "Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında" qanun qəbul olunmuş, "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" qanuna əsaslı dəyişikliklər edilmişdir.

Hakimlərin özünüidare orqanı kimi nəzərdə tutulan və demokratik əsaslarla formalaşdırılan Məhkəmə-Hüquq Şurası ölkəmizdə məhkəmə sisteminin təşkilini təmin edir, vakant hakim vəzifələrinə namizədlərin seçilməsinin təşkili, hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, vəzifədə irəli çəkilməsi, intizam məsuliyyətinə cəlb olunması, habelə, məhkəmələr və hakimlərlə bağlı digər məsələləri səlahiyyəti daxilində həll edir.

Hakimlərin Seçki Komitəsi haqqında Əsasnamə, vakant hakim vəzifələrinə namizədlərin seçilməsi qaydaları təsdiq olunmuşdur. Ölkəmizdə, ilk dəfə olaraq, əsasən, hakimlərdən, habelə, prokurorluq, vəkillik, müvafiq icra hakimiyyəti və qanunvericilik orqanının nümayəndələrindən və hüquqşünas alimlərdən ibarət olan Hakimlərin Seçki Komitəsi vakant ha-

kim vəzifələrini tutmaq istəyən şəxslərə hakim peşəsinə yiyələnmək üçün şəffaf surətdə yazılı və şifahi imtahan təşkil edir, hakim vəzifəsinə namizədləri ilkin uzunmüddətli tədris kurslarına cəlb edir, müsahibə yolu ilə onların peşə yararlılığını müəyyən edir.

2005-ci ildən etibarən hakimlərin yeni prosedurlara əsasən seçilməsi qaydası tətbiq olunmuşdur və bu sahədə beynəlxalq təşkilatlarla sıx əməkdaşlıq edilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 19 yanvar tarixli Fərmanı ölkəmizin məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi və inkişafında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsinin başlıca məqsədi regionların sosial-iqtisadi inkişafı şəraitində əhalinin hüquq təsisatlarına və hüquqi yardıma tələbatının ödənilməsi üçün regionlarda yeni apellyasiya və iqtisad məhkəmələrinin yaradılması, vətəndaşların narazılıqlarına səbəb olan sui-istifadə, süründürməçilik, korrupsiya hallarının və digər nöqsanların aradan qaldırılması, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin, məhkəmə qərarlarının icra vəziyyətinin yaxşılaşdırılması və vətəndaşların məhkəmələrə inamının artırılması, məhkəmələrə müraciət imkanlarının asanlaşdırılması, yeni informasiya texnologiyalarının tətbiq edilməsi, məhkəmə aparatlarının strukturunun və işinin daha optimal şəkildə qurulması, habelə, digər mühüm məsələlərin həll olunmasıdır.

Hazırda yüksək tələblərə cavab verən yeni nəsil hüquqşünaslarından ibarət hakim korpusunun formalaşdırılması üçün kompleks tədbirlər görülür. Hakim korpusunun genişləndirilməsi, məhkəmələrin erazi yurisdiksiyalarının müəyyən olunması və yeni məhkəmələrin fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə hakimlərin sayı artırılmışdır.

2005-ci il oktyabrın 21-də "İnzibati icraat haqqında" qanun, 2009-cu il iyunun 30-da isə İnzibati Prosesual Məcəllə qəbul olundu. Qanun və Məcəllə 2010-cu il sentyabrın 1-də qüvvəyə mindi. Qanun inzibati hüquq sahəsində vətəndaşlar ilə dövlət arasında münasibətləri tənzimləyən çoxsaylı qanunvericilik aktlarını əvəz etməklə, inzibati icraat çərçivəsində vətəndaşların hüquqlarının daha dəqiq şəkildə təsbit olunmasına, inzibati idarəçiliyin sadələşdirilməsinə, eyni zamanda, onun səmərəliliyinin artırılmasına xidmət edir.

Bu qanunla inzibati aktların qəbul edilməsi, icra olunması və ya ləğvi ilə bağlı inzibati orqanların fəaliyyətinin hüquqi əsasları, prinsipləri müəyyən edilir, habelə,

inzibati şikayətlər üzrə icraat, inzibati orqanların və vəzifəli şəxslərin məsuliyyətinə dair məsələlər nizam salınır.

İnzibati Prosesual Məcəllə inzibati mübahisələrin məhkəmə aidiyyətini, həmin mübahisələrə məhkəmələrə baxılmasının və həllinin prosesual prinsiplərini və qaydalarını müəyyən edir.

Məcəllədə inzibati mübahisələrə dair işlərə birinci instansiya məhkəmələri qismində inzibati və iqtisadi mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmələr tərəfindən, yuxarı instansiyalarda isə apellyasiya məhkəmələrinin və Ali Məhkəmənin inzibati və iqtisadi mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyaları tərəfindən baxılması nəzərdə tutulur. Regionlarda hüquq infrastrukturunun inkişafı ilə əlaqədar yeni məhkəmələrin yaradılmasını nəzərə alaraq, Respublika Prokurorluğuna məhkəmələrdə dövlət ittihamının müdafiəsi işinin təşkilində müvafiq dəyişikliklər etmək, Vəkillər Kollegiyasına vəkillərin sayını və regionlarda əhaliyə göstərilən hüquqi yardımın səmərəliliyini artırmaq üçün tədbirlər görmək, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə, apellyasiya məhkəmələrinə və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququnun öyrənilməsi işinin təşkili və məhkəmə təcrübəsində ondan istifadə etmək tövsiyə olunmuşdur.

Ölkəmizdə baş verən sürətli sosial-iqtisadi dəyişikliklər, dövlət idarəçilik mexanizmlərinin müasirləşdirilməsi, məhkəmə-hüquq sisteminin təkmilləşdirilməsi, demokratik təsisatların möhkəmləndirilməsi ədliyyə sisteminin inkişafını və beynəlxalq standartlara uyğun qurulmasını zəruri edir. Son illər hüquq sistemində aparılan islahatlar, qəbul edilmiş qanunvericilik aktları ədliyyə orqanlarının fəaliyyət istiqamətlərini genişləndirərək, onların qarşısında yeni vəzifələr qoyur və məsuliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Ədliyyə sahəsində dövlət idarəçilik mexanizmlərinin müasirləşdirilməsi keyfiyyətə yeni dəyişikliklərin həyata keçirilməsini, ədliyyə orqanlarının fəaliyyətinin şəffaflıq və aşkarlıq prinsipi əsasında qurulmasını, Ədliyyə Nazirliyinin işinin və strukturunun daha səmərəli təşkil edilməsini, yeni regional və yerli qurumların yaradılmasını şərtləndirir. Bunları nəzərə alaraq, ədliyyə orqanlarının inkişafı məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2006-cı il avqustun 17-də Fərman imzalamışdır.

2006-cı ildə dövlət reyestrinin formalaşdırılması üçün böyük əhəmiyyəti olan "Əhalinin Dövlət Reyestri haqqında" qanun qəbul edilmişdir. Respublika əhalisinin dövlət reyestrini aparmaq üçün Ədliyyə Nazirliyi yanında Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reyestri Xidməti yaradılmışdır. Dövlət reyestrinin formalaşdırılması işinin mürəkkəbliyini nəzərə alaraq, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi sahəsin-



Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında  
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına  
Dövlət Dəstəyi Fondu

# KİVDF

www.kivdf.gov.az

*Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb*

də böyük təcrübəsi olan BMT-nin İnkişaf Proqramı ilə əməkdaşlıq edilir.

Daxili İşlər Nazirliyinin fəaliyyətində də irəliləyişlər vardır. Polis orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə dair Dövlət Proqramı çərçivəsində əhalinin təhlükəsizliyinin, dövlətin, fiziki və hüquqi şəxslərin qanuni mənafələrinin hüquqa zidd əməllərdən qorunması məqsədilə müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqini nəzərdə tutan "Təhlükəsiz şəhər" sistemi layihəsi həyata keçirilir, "Giriş-çıxış və qeydiyyat" İdarələrarası Avtomatlaşdırılmış Məlumat-Axtarış Sisteminin fəaliyyəti təkmilləşdirilir. Bundan əlavə, cinayətlərin qeydiyyatında bir sıra nöqsanlar və çatışmazlıqlar aradan qaldırılır, iş qəbul prosesi müsabiqəyə əsaslanan yeni şəffaf qaydalara uyğun aparılmağa başlanılır.

Nazirliyin maddi-texniki bazası gücləndirilir, onun fəaliyyətində müasir texnologiyaların geniş tətbiqinə başlanılır, operativ fəaliyyətin daha səmərəli təmin edilməsi üçün yeni maşınlar və avadanlıqlar alınır.

Milli təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində qanunvericilik bazası təkmilləşdirilir. Suveren və demokratik dövlət kimi Azərbaycan Respublikasının inkişafını təmin etmək məqsədi ilə milli təhlükəsizlik siyasətinin hüquqi əsaslarını müəyyən edən, milli maraqların müdafiəsi ilə bağlı kəşfiyyət və əks-kəşfiyyət münasibətlərinin

tənzimlənməsinə yönəlmiş qanunlar qəbul olunur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2007-ci ildə milli təhlükəsizlik prioritetlərini müəyyən edən milli təhlükəsizlik konsepsiyasını təsdiq etmişdir. Kəşfiyyət və əks-kəşfiyyət fəaliyyəti, dövlət sirrinin mühafizəsi, habelə, təcavüzkar separatizm, terrorizm və transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə və milli maraqların digər təhdidlərdən qorunması sahəsində təhlükəsizlik orqanlarının fəaliyyətini daha da təkmilləşdirmək, maddi-texniki bazasını və əməkdaşların sosial müdafiəsini gücləndirmək məqsədilə milli təhlükəsizlik orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə dair 2007-2011-ci illər üçün Dövlət Proqramı qəbul olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında əhalinin yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsi, ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi, cəmiyyətdə mövcud olan tolerantlıq respublikamızı əcnəbilər üçün cəlbedici etməklə, ölkəmizdə miqrasiya proseslərinin intensivləşməsinə gətirib çıxarır. Bu isə, ölkənin inkişafı və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından, milli maraqlara uyğun miqrasiya siyasətinin həyata keçirilməsini, miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsini, dövlət orqanlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı zəruri edir.

**Vahid Öməröv,**  
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru